

СРПСКИ ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ, УМЕТНОСТ

ЈЕВРЕЈИ

Уређивачки одбор

- Мр Зоран Комадина, редовни професор (декан)
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
- Др Милош Ковачевић, редовни професор
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
- Др Драган Бошковић, редовни професор
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
- Др Бранка Радовић, редовни професор
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
- Др Јелена Атанасијевић, ванредни професор
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
- Др Анђелка Пејовић, редовни професор
Филолошки факултет, Београд
- Др Владимир Поломац, ванредни професор
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
- Др Никола Бубања, ванредни професор
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
- Др Часлав Николић, ванредни професор
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
- Др Мирјана Мишковић Луковић, редовни професор
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
- Др Катарина Мелић, редовни професор
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
- Др Персида Лазаревић ди Ђакомо, редовни професор
Универзитет „Г. д Анунцио”, Пескара, Италија
- Др Ала Татаренко, ванредни професор
Филолошки факултет Универзитета „Иван Франко”, Лавов, Украјина
- Др Зринка Блажевић, редовни професор
Филозофски факултет, Загреб, Хрватска
- Др Миланка Бабић, редовни професор
Филозофски факултет, Универзитет Источно Сарајево, Босна и Херцеговина
- Др Михај Радан, редовни професор
Факултет за историју, филологију и теологију, Темишвар, Румунија
- Др Димка Савова, редовни професор
Факултет за словенску филологију, Софија, Бугарска
- Др Јелица Стојановић, редовни професор
Филозофски факултет, Никшић, Црна Гора

Уредник

- Др Драган Бошковић, редовни професор (одговорни уредник)
Др Часлав Николић, ванредни професор

Рецензенти

- Др Душан Иванић, редовни професор (Београд)
- Др Александар Јерков, редовни професор (Београд)
- Др Драган Бошковић, редовни професор (Крагујевац)
- Др Катарина Мелић, редовни професор (Крагујевац)
- Др Богуслав Зјелински, редовни професор (Познањ, Пољска)
- Др Душан Маринковић, редовни професор (Загреб, Хрватска)
- Др Роберт Ходел, редовни професор (Хамбург, Немачка)
- Др Ала Татаренко, ванредни професор (Лавов, Украјина)

СРПСКИ ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ, УМЕТНОСТ
Зборник радова са XV међународног научног скупа
одржаног на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу
(30–31. X 2020)

Књига II/2

ЈЕВРЕЈИ

Уредници

Проф. др Драган Бошковић
Проф. др Часлав Николић

Крагујевац, 2021.

САДРЖАЈ

1

Часлав В. НИКОЛИЋ

БАРКА И АУТОПОЕТИКА: СИМБОЛИЧКЕ ФОРМЕ
ВОДЕ, ПЛОВИЛА И ПУТОВАЊА У СТАРОМ ЗАВЕТУ И У
РОМАНУ О ЛОНДОНУ МИЛОША ЦРЊАНСКОГ / 9

Никола З. ПЕУЛИЋ

ТРАНСФОРМАЦИЈА БЕСТИЈАРИЈУМСКОГ КОМПЛЕКСА
СТАРОЗАВЕТНЕ КЊИГЕ ПРОРОКА ЈОНЕ У РОМАНУ
О ЛОНДОНУ МИЛОША ЦРЊАНСКОГ / 29

Ђорђе Р. РАДОВАНОВИЋ

ЈЕВРЕЈСТВО КАО „ЧЕТВРТИ СВЕТ” АНДРИЋЕВЕ ТРАВНИЧКЕ ХРОНИКЕ / 39

Снежана С. БАШЧАРЕВИЋ

ПЛАЊАЊЕ КРИВИЦЕ (ПЕТ ЈЕВРЕЈСКИХ ЛИКОВА
У АНДРИЋЕВИМ ПРИПОВЕТКАМА) / 57

Сања В. ГОЛИЈАНИН ЕЛЕЗ

ПРОЦЕСУАЛНА ДУХОВНОСТ ЈЕВРЕЈСКЕ ТЕМЕ
У АНДРИЋЕВОЈ ПОЕТИЦИ (ИСТИНЕ) КАО ВИД
ОНТОЛОГИЗАЦИЈЕ ХРОНОТОПА ГРАДА / 67

Марија М. ШЉУКИЋ

ПОЈЕДИНАЧНО И КОЛЕКТИВНО ПАМЋЕЊЕ КАО ПОЕТИЧКА
КОНСТАНТА У ЈЕВРЕЈСКИМ ПРИЧАМА ИВЕ АНДРИЋА / 81

2

Анка Ж. СИМИЋ

ПСАЛМИ У СТАРОМ ЗАВЕТУ И СРЕДЊОВЕКОВНОЈ
АПОКРИФНОЈ КЊИЖЕВНОСТИ / 91

Николина П. ТУТУШ

СЛИКА РАЈА У СРПСКОЈ СРЕДЊОВЕКОВНОЈ ЦРКВЕНОЈ ПОЕЗИЈИ / 101

Предраг З. ПЕТРОВИЋ

БОГОДЕЈСТВЕНА СВЕДОЧАНСТВА БИБЛИЈСКИХ ИДЕОГРАМА / 117

Ђорђе М. ЂУРЂЕВИЋ

ПРЕЖИЦИ МАТРИЈАРХАТА У МАРИОЛОГИЈИ ПРАВОСЛАВНЕ
БОГОСЛУЖБЕНЕ ХИМНОГРАФИЈЕ / 129

Александра Д. МАТИЋ

КРАЉ СОЛОМОН У ЈЕВРЕЈСКОЈ И СРПСКОЈ
УСМЕНОЈ ТРАДИЦИЈИ / 145

Ана С. ЖИВКОВИЋ
ЈЕРУСАЛИМ У РЕЛИГИОЗНОМ ЕПУ ИСТОРИЈА О ПОСЛЕДЊЕМ
РАЗОРЕНИЈУ СВЕТАГО ГРАДА ЈЕРУСАЛИМА ВИКЕНТИЈА РАКИЋА / 165

Срђан В. ОРСИЋ
ЈЕВРЕЈИ У СРПСКОМ РОМАНУ 19. ВЕКА / 175

3

Василије К. МИЛНОВИЋ
СРПСКА КЊИЖЕВНОСТ КАО ИЗВОР ЗА ИСТРАЖИВАЊЕ
И РАЗУМЕВАЊЕ ХОЛОКАУСТА: СРПСКИ И ЈЕВРЕЈСКИ
НАРАТИВ СТРАДАЊА У СРПСКОЈ КЊИЖЕВНОСТИ / 185

Јелена Н. АРСЕНИЈЕВИЋ МИТРИЋ
СТРАДАЊЕ СРБА И ЈЕВРЕЈА У РОМАНУ
ЈАСЕНОВАЦ ЉУБЕ ЈАНДРИЋА / 203

Krinka B. VIDA KOVIĆ PETROV
RETHINKING THE HOLOCAUST NOVEL IN YUGOSLAVIA: FROM HINKO
GOTTLIEB TO ALEKSANDAR PETROV'S LIKE GOLD IN FIRE / 225

Dubravka K. BOGUTOVAC
NOSAČ SAMUEL KAO NOSIVA SINEGDONA / 239

Andrijana A. NIKOLIĆ
RADOST I TUGA SAMOKOVLJINIХ ЈЕВРЕЈА / 247

Ђорђе Н. КЕБАРА и *Стеван М. МИЛОВАНОВИЋ* (Данијел Перахија)
СОЦИОКУЛТУРОЛОШКЕ ОСОБЕНОСТИ БЕОГРАДСКИХ
ЈЕВРЕЈА У ЗБИРЦИ ПРИЧЕ СА ЈАЛИЈЕ ХАИМА С. ДАВИЧА

Мирјана М. БЕЧЕЈСКИ
ТО „ПОДМУКЛО ДЕЈСТВО БИОГРАФИЈЕ”:
ПРИПОВЕТКА „АПАТРИД” ДАНИЛА КИША / 277

Тамара М. ЉУЈИЋ
КАПО – ТИТУЛА НЕМОГУЋНОСТИ ПОСТОЈАЊА
ИЗМЕЂУ „МИ” И „ОНИ” / 287

4

Оља С. ВАСИЛЕВА
„ГРОЗНИЦЕ ЈЕДИНСТВА” СТАНИСЛАВА ВИНАВЕРА / 299

Александра В. ПАУНОВИЋ
ЈЕВРЕЈИ У ПОЕЗИЈИ РАШЕ ЛИВАДЕ: КОЛИКО НИСКО ДО БОГА? / 309

Сузана Р. БУНЧИЋ
ПРИПОВИЈЕДНЕ СТРАТЕГИЈЕ И ПРИЧА
У РОМАНУ ДОСИЈЕ ШЛОМОВИЋ / 325

Јована Б. КОСТИЋ
ЕФЕКАТ ХОЛОКАУСТА У РОМАНУ ГЕЦ И МАЈЕР ДАВИДА АЛБАХАРИЈА / 337

Марија С. ПАНТОВИЋ

„ОНЕ ГОВОРЕ СВОЈИМ ОДСУСТВОМ, ОНИМ ШТО НИКАДА
НЕЋЕ БИТИ”: О ПРИСУТНОМ ОДСУСТВУ У РОМАНИМА
ЦИНК И МАМАЦ ДАВИДА АЛБАХАРИЈА / 347

Дина М. ЛИПЈАНКИЋ

ИЗМЕШТЕНОСТ ИДЕНТИТЕТА У ЕГЗИЛУ И НОСТАЛГИЈА ЗА
ИДЕНТИТЕТОМ У СНЕЖНОМ ЧОВЕКУ ДАВИДА АЛБАХАРИЈА / 357

Александра В. ЧЕБАШЕК

ТРАГОВИМА СМРТИ У РОМАНУ АЛЕКСАНДРА
ХЕМОНА ПРОЈЕКАТ ЛАЗАРУС / 369

Gordana M. TODORIĆ

PROBLEM RAZGRANIČENJA SVETOVA
– SEMPER IDEM ЂОРЂА ЛЕБОВИЋА / 379

Миливоје В. МЛАЂЕНОВИЋ

ЈЕВРЕЈСТВО ИЗ ПЕРСПЕКТИВЕ ДЕТЕТА У РОМАНУ
SEMPER IDEM ЂОРЂА ЛЕБОВИЋА / 387

Зорица Н. МЛАДЕНОВИЋ

ИНТЕРТЕКСТУАЛНИ ПЛУРАЛИТЕТ У ПЕСМИ
„ДО ВИЂЕЊА ДАНИЦЕ” РИЧАРДА БЕРЕНГАРТЕНА / 397

2

Предраг З. ПЕТРОВИЋ¹
Универзитет у Београду
Православни богословски факултет
Систематска теологија
Увод у богословље

БОГОДЕЈСТВЕНА СВЕДОЧАНСТВА БИБЛИЈСКИХ ИДЕОГРАМА

Јудео-хришћански приступ старојеврејским идеограмима утемељен је на еклисиолошкој природи и карактеру доласка Месије, односно Спаситеља света. Овакав долазак божанског Месије посведочен је кроз вишезначна сагледавања библијског текста. Јеврејски идеограми којима је писан древни библијски корпус представљају најстарије и најаутентичније сећање човека на његово божанско порекло, односно, на домостројно сродство. Отуда се Бог и у Старом и у Новом завету богоименује Оцем, као што се и људи именују боговима. Ово Вишње Сродство удомостројује се или уобличује, ако то није неке театарне реч, и у литерарном облику, дарујући преко својих изабраника одговарајуће литерарне симболичне парадигме истинског начина постојања како у Старом, тако и у Новом завештању Царства небеског. Богодејства Оца и Сина и Светога Духа имају свој јасно сазнатљиви хоризонт у одговарајућим *богоуклопљеним* јеврејским идеограмима. Изучавање старојеврејског библијског текста ваља узимати најозбиљније, како не бисмо остали ограничени само на видљивим речима писма попут чулног сазнавања земаљских ствари, не видевши притом Небеса која се крију иза појавне стране његових идеограмских облика. Немерљив је значај библијског текста за свест о еклисиолошкој природи не само светописамског текста, већ и створеног света уопште.

Кључне речи: Стари завет, старојеврејски језик, идеограми, тајноводство, Реч Божја, Бог (Отац), Дух Свети, христологија, еклисиологија

Увод

Наша тема односи се на неколицину сотириолошки важних порука старојеврејског, као и старогрчког писма на којима су написане књиге Старог и Новог Божјег завештања Царства небеског. Посебност, односно, оригиналност оба писма (алефбета, односно алфавета) не огледа се у њиховој нарочитој старини², већ у начину на који су богонадахнути писци записивали божанске поруке. Сматрамо да су ове поруке, односно словесне силе божанских дејстава одређивале начин њиховог записивања, тако да су идеограмске вредности литерарно-симболичних знакова наједанпут постале видљиви литерарни одрази сила божанских дејстава. Ови литерарни одрази (сила божанских дејстава) човековим словесним садејствима бивају оствариве и препознате као божанске у широј реалности физичког света. Ову димензију божанских речи (порука) старојеврејски језик сведочи у Старом, а старогрчки у Новом завету. Имамо притом у виду да

¹ djpredragpetrovic@gmail.com

² У науци преовладава мишљење да је феничанско и египатско писмо старије од јеврејског, а још више од грчког писма, тако да неки аутори сматрају да је јеврејско писмо оригинално било пиктографско, а да се изменило због ропства на вавилонском поднебљу са преовлађујућим арамејским обликом писања. Уп. Benner 2005: 9. С друге стране, на просторима од данашње Италије до Мале Азије постојало је готово идентично писмо које је много старије од пиктографског египатског писма.

новозаветна порука не може бити мерена правим мерама уколико се ерминевтичко богатство старозаветног језика извуче из оквира Господњих речи: „нисам дошао да укинем (закон или пророке), него да испуним” (Мт. 5, 17). Отуда и наша пажња усмерена је управо на боґодејствене поруке древног старозаветног језика. Започећемо, стога, веома интересантним мишљењем Стивена Каца који говори о словима јеврејске азбуке као о моралним ајџомима који констџиџуишу физичку реалностџ. Поменути аутор жели да повуче разлику између јеврејске мистичне традиције с једне, и западне филозофије (и епистимологије) с друге стране. По његовим речима, западна филозофија (и епистимологија) кређу се између платонистичке и софистичке филозофије. Платонисти стоје на становишту да истинско знање постоји ван језика тако да се реториком знање не може постићи. Софисти опет, негирајући могућност знања суштине, афирмишу реторичко убеђивање као основ сваког знања. Код Јевреја међутим, бива сасвим супротно. Писмо је по себи сведочанство живота, тако да би јеврејска слова чинила заправо „моралну реалност” (Katz 2004: 196). Истина би на тај начин била везана за слова, односно идеограме. Сличан смисао сагледавамо и када пажњу усмеримо на унутрашње поруке текстова божанских завештања којима се обзнајују дубоке истине везане за стварање, одржање и спасење човека, а кроз њега и читавог створеног света. Приступ таквим, литерарно исказаним боґодејственим истинама постојања представља својеврсни канон, или установу коју није човек измислио силогистичким домишљањима сопственог ума. У редовима који следе уверићемо се да би тако нешто у најмању руку било немогуће. Отуда би и дивљење божанским порукама у старојеврејском и старогрчком тексту библијске речи потицало управо из свести о дејствима божанских узрока видљивих постојања која су боґонадахнути писци на неки начин литерарно скрили, или, на литерарни начин открили у видљивој, односно, пријемчивој форми онога што Дух Свети говори Црквама. У том смислу користићемо упоредну ерминевтику која с једне стране има своје корене у боґооткривењима и боґопознањима описаним у Старом завету, а с друге, открива будуће циљеве божанског домостроја спасења, тако да старозаветне поруке без новозаветних тајноводствених хоризоната постојања бивају по себи недостатне у покушају одгонетања коначног смисла постојања света (уп. Levenson 1993: 51)³. Због тога и старозаветно и новозаветно богословље у многа превазилази појавну страну библијског текста. Видљиви текст Светог писма представља управо видљиве, или гносеолошки јасне врхове божанских порука упућених свим људима (будући да свако може имати приступ Светом писму), док истовремено, тајноводствена природа боґонадахнутих речи, иако скривена, јесте блиска онима са свешћеним ушима⁴, односно онима који чују што Дух говори Црквама (упор. Откр. 3, 6).

Шта сведочи Писмо: Ко је Бог који је створио небо и земљу?

Полазимо најпре од седмог стиха четрдесетог Псалма Давидовог у коме налазимо тајанствену поруку неке Незнане Личности којом Она указује на

3 Интересантно је и запажање аутора који као да се поиграва смислом којим су старозаветни писци писали боґонадахнуте списе смером (с десна у лево) супротним од начина писања новозаветних списа. Он наике сматра да је неопходно читати Стари завет „уназад”, односно схватајући његове поруке из перспективе Новог завета, док би Нови завет ваљало читати „унапред”, односно имајући у виду типолошко предање Старог завета. Уп. Haas 2015: 17.

4 Διονύσιος Ἀρεοπαγίτης, PG 3, 633D.

скривене божанске воље запажане у унутрашњим значењима језика богонадахнутих списа Светог писма. Речи тог псаломског стиха гласе: „Тада рекох, где, ја долазим, у свитку књиге писано је за мене”. Ко је та скривена Личност о Којој је писано у Писмима и Која долази, и о којој пева тајновнидац цар и пророк Давид?

Започећемо речима старојеврејског текста књиге Постања у којој стоји: „У почетку створи Бог небо и земљу” (1: 1), односно, *בְּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ* (בראשית 1:1). Одмах на почетку наилазимо на, благо речено, немоћ превода да искажу комплексна значења која проистичу већ из прве библијске реченице.

Божанско стварање света подразумева стварање ни из чега. Иако је уобичајено да се глагол *בָּרָא* (бара), који има значење *створи*ти, користи углавном у смислу стварања ни из чега, исти глагол се може наћи и на неким местима библијског текста која не подразумевају стварање ни из чега (на пример, Пс 50: 10). Исти глагол може имати идеограмски додатак *ך* (каф) и творити глагол *בָּרַךְ* (barak) са значењем *благоволити*ти (уп. Wenham 1987: 14), док у облику *בָּרַר* (барар) има значење *очишћења* (уп. 2Сам 22: 27), али и *из(а)брања* (1Днев 7: 40; 9: 22). Свако од ових значења говоре литерарно-символичним језиком о богатству добра божанског чина стварања света. Бог као да стварајући сваки јестествени ниво постојања, истовремено благосиља, ствара чистим и, на неки начин, *избира* постојање творевине.

Уобичајено је да се неком унапред одређеном логиком глагол *בָּרָא* (бара) по синтаксичком смислу припаја следећој речи у низу, а то је реч *Боџ*, односно, *אֱלֹהִים* (Елохим), тако да смисао првих библијских речи буде у томе да „У почетку *створи* Боџ...”, а не „У почетку *створи* Боџ...”. Можда је у питању својеврсна ерминевтичка инерција будући да се идеограмски збир *בְּרָאשִׁית* (*бџреши*ти) од стране самих јеврејских преводилаца у Септуагинти преводи са *ἐν ἀρχῇ*, односно са *у почетку*, преко чега, или мимо чега ум некако „прође”. Међутим, иако се друго слово алефбета, *ב* (*бџ*), на овом месту узима са значењем предлога *у*⁵, *и*пак не можемо *прећи преко*, барем за нас много важније чињенице, а *што је*, да *прва реч првог стиха започиње заправо са другом по реду речју (!)*, са идеограмским збиром *בָּרָא* (*бџ*, *реш*, *алеф*, као *бара*) као почетном делу прве речи *בְּרָאשִׁית* (*бџрешит*). Ово запажање нам је веома важно како бисмо уочили да је идеограмски пар сачињен од *ב* (*бџ*) и *ר* (*реш*), повезан идеограмским збиром- *בר* (*бар*), са значењем *син*, као у месијанском 12. стиху другог псалма чије се почетне две речи „*љуби*ше (*целива*јше) *сина*” (*בר נשׂךי בר*, *нашку бар*), настављају речима: „да се не разгневи и (да) не нестанете (са пута), и да не сагорите у тренутку гнева Његовог”. Превод Седмдесеторице садржи на овом месту и речи: „...јер његов гнев се наједном запали. Блажени су (сви) они који налазе прибежиште у њему” (Пс 2: 12), односно, у Сину (о коме је у овом стиху реч). Међутим, у преводу старојеврејског текста на старогрчки (под називом *Септуагинта*) прве две речи псаломског стиха имају сасвим другачији смисао. У Септуагинти на овом месту стоје речи: „*δρᾶξασθε παιδείας*”, са значењем *зграби*ше *поуку*, или *саве*ш или *наук(у)*⁶, *иако да се у свим модерним преводима на српском језику налазе ерминевтичке варијације овог стиха из превода Седмдесеторице*⁷.

5 Основно значење имена овог слова јесте *кућа*, или *шаџор*, или *скинија*. Уп. Petrović 2019: 1031–1033.

6 У преводу умировљеног Епископа херцеговачког Атанасија (Јевтића) стоји: „Прихватитете васпитање...”. Види Псалтир 2012: 8.

7 Једини модерни превод овога стиха који заправо чува месијанску поруку налазимо у ономе који је начинио проф. Предраг Самарџић користећи масоретски текст Псалама. Он речи (*rb wqvn*,

Следи надаље да реч בראשית (брешит) својим литерарно-символичним смислом на тајноводствени начин идеограмски скрива, али и *открива* унутрашњу свезу Незнаноџ Бога са Личношћу кроз Коју Незнани Бог ствара небо и земљу. Из примера стихова другог Псалма очигледно је да реч בן (бен) није и једина старозаветна реч која има значење син. С друге стране, реч בר (бар, син) користи се и на другим местима старозаветног текста, а не само на поменутом (уп. Petrović 2019: 1031). То нам говори да Неко ко је Син (неком Невидљивоџ Боџу) има непосредног удела у чину стварања света. Управо ову истину преноси нам апостол Павле када говори о Сину Боџем да је „икона Боџа невидљивоџ, прворођени (од) сваке твари, јер у Њему се све сазда, оно што је на небу, и оно што је на земљи” (Кол 1: 15–16). Јасно је да апостол Павле као велики богојавитељ божанских тајни постојања тумачи на овом месту управо стварање света из првих стихова књиге Постања. Присетимо се да апостол Павле сам за себе говори да је *по Закону био фарисеј и по правди Закона беспрекоран* (Филип 1: 5–6), тако да нам је он по преимућству апостолски ауторитет у тумачењу скривених порука Старог завета. Књига Постања започиње, дакле, именицом Син (בר, бар), којој се надаље придружује први по реду идеограм алефбета, идеограм који у фонетском смислу не означава један одређени глас, или само један глас. Могли бисмо рећи да идеограм א (алеф) сам по себи није *гласан*, то јест, да је сам по себи *безгласан*, или опет, да се не открива сопственим гласом.

Идеограм א (алеф) у својој древној пиктографској варијанти имао је облик воловске главе и његово основно значење указивало је на снагу, али и на Бога и божанско. Отуда не треба да чуди због чега је ово слово у тајноводственом библијском смислу остало и фонетски загонетно. Идеограм א (алеф) привлачи пажњу својом тајанственошћу; њему на неки начин његово *непосредно окружење* придаје одређени глас. Као да овај идеограм самог себе не именује; као да га његови *посредници* именују. У речи *светлости* (јевр. אור, ор) идеограм א (алеф) испред идеограма ו (вав) као да чини самогласник о. Међутим, синтаксички ו (вав) је на овом месту носилац самогласника о, што је обележено тачком изнад знака, док идеограм א (алеф) остаје по себи безгласан. Ако је у овој речи идеограм א (алеф) безгласан, због чега онда стоји уопште на том месту? Будући да се ништа не дешава случајно⁸, слободни смо приметити да литерарни симболизам идеограмског збира אור (ор) говори с једне стране да због присуства идеограма א (алеф) створена светлост (о којој је реч) указује на богодејство, односно, на једно од божанских имена, док с друге, идеограм ו (реш), о коме ће касније бити више речи, указује на присуство још једне *Личности* која се такође светлоименује, као у псаломском стиху „у светлости Твојој видимо светлост” (36: 9). У том смислу, Бог Логос се богоименује као *светлости истиништа* (Јн 1: 9), док је стварање светлости заправо конкретно богодејство на основу кога се Бог светлоименује и у односу на друге димензије светлости постојања, као што се у другом смислу Бог именује именом *Сунце Правде*. Најпре, сам Давид назива Бога *светлошћу и*

нашку бар) преводи речима, „Целујте сина...” Види, Псалтир 2003: 17. Сматрамо да би, не само ради акривичности, већ и ради указивања на богатство смисла одређених речи, библијски преводи морали укључивати одговарајуће коментаре будући да се на овом месту ради о богословској истини која има велику месијанску важност за садашњи историјски тренутак.

8 Колико је нама познато, у старозаветном тексту и не постоји реч или израз који би значавао *случајност*, или *случај*. Израз חסד (микре) се у енглеским преводима појављује са значењем *случаја*, или *среће*, иако има значење самог *дешавања*, односно *догађаја*. Склони смо разумети коришћење *случаја* у контексту утицаја нечистих сила, којим неправедници у критичним за њих тренуцима правдају своје проблематичне начине постојања, или своја наводна незнања.

сјасењем (Пс 26: 1). Апостол Јован открива нам такође да је Бог *свeтлост*, и да у Њему нема никакве таме (уп. 1Јов 1: 5). Идеограм **ק** (*алеф*) може бити сагледаван и као литерарни символ Бога *Кога нико никада није видео*, и кога објављује, односно, именује управо *Син који је у наручју Очево* (Јн 1: 18). С друге стране, **ק** (*алеф*) дејствује као призив тајноводства прве заповести Божје предате Мојсију Боговицу, а по првој заповести сва пажња се усмерава на Божје име.

У ширем смислу идеограм **ק** (*алеф*) открива Невидљивог Бога као Непостижног, тако да се Он ћутањем, или одсуством сувишних речи узвишеније поштује. Због тога можемо рећи да се Невидљиви Бог не може затворити у наше речи и појмове, већ се ћутањем може много узвишеније поштовати. *Алеф* стога, после слова **ב** (*бет*) и **ר** (*реш*), открива Невидљивог Бога чији је Глас заправо Реч Његова, Син Његов, односно, Истина Његова кроз коју Невидљиви ствара свет.

Дакле, Невидљиви Бог ствара свет кроз Реч Своју, односно, кроз Свога Сина (упор. Јн 1: 3), али истовремено, стваралачка делатност Речи Његове не бива без Духа, или *Даха Очевог*. Истовремено, Дух Божји ништа не дејствује мимо Личности Сина Божјег. Отуда почетна два идеограма означавају Сина (идеограмима **ב** и **ר**, бар), и Духа Невидљивог Бога идеограмима **ר** (*реш*) и **ק** (*алеф*), зато што је Дух Свети, заправо Дух Невидљивог Бога (**רוח אלהים קדוש**, Руах Елохим) који је у свеколиком домостроју спасења на Сину (уп. Ис 61: 1; Лк 4: 18). Заједно са трећим по реду идеограмом, препознајемо својеврсни литерарно-символични отисак заједнице Личности Сина, односно *Почетка* (уп. Откр 22: 13), Духа и Бога Оца. Свуда где је Дух Господњи свуда је и Син, и где је Дух Господњи, ту је и Истина (уп. Јн 16: 13). Стварањем света Дух Очево дејствено обезбеђује читавој творевини Тајну њеног јединства по узроку постојања са Сином и Богом Оцем.

Примећујемо, међутим, да не указују само прва два идеограма библијског текста на Реч Божју, односно на Сина Божјег. Апостоли, али и први хришћани уопште, називали су Господа Исуса Христа и *главом* (Дап 4: 11; 1Петр 2: 7), тумачећи христолошку позадину месијанских стихова цара Давида, „камен који одбацише зидари, он поста *глава* (**ראש**) од угла” (Пс 117: 22). На другим местима, говорећи о еклисиолошком смислу брачне заједнице, апостол Павле сведочи да је муж *глава* жени „као што је и Христос *глава* Цркви” (Еф 5: 23), и *Отац славе* (1: 17) „све покори под ноге његове, и Њега (Христа) постави изнад свега за *главу* Цркви” (1: 22). Управо апостол Павле говори да *Он који је глава шела, Цркве, јесте и „Почетак и Прворођени из мртвих”* (Кол 1: 18). У овом контексту апостол Павле изнова указује на христолошки или месијански смисао прве библијске речи, односно, првог идеограмског збира. Овога пута у питању је реч **רוש** (*рош*) као саставни идеограм у претходној речи **בראשית** (*брешит*), и овај идеограмски збир чине идеограми **ר** (*реш*), **ק** (*алеф*) и **ש** (*шин*). У овом контексту **רוש** (*рош*) носи значење *глава* што би у одговарајућем литерарно-символичном значењу изнова указивало на Личност Сина Божјег, а буквално би значило *у узглављу*, или *у заглављу*, односно „у *Почетку*⁹ (у Сину)” (уп. *Откр* 22: 13). *На тај начин творевина је предзамисљена од Бога да божански дар постојања, односно своје богуштановљено онтолошко узглавље* вечно има у Сину Божјем.

Следећа богословска стварност коју помињемо односи се на символични садржај израза *небо* и *земља* (из Пост. 1: 1). Литерарно-символична тајноводства старојеврејског текста на која указују речи *небо* и *земља* пројављују у свом основном библијском облику, зачудо, четири речи, и то **אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ** (*ет хашиамајим вгет хаарец*). Запажамо најпре да се идеограми *алеф* и *шав* (**א**)

9 Види више о овој теми код Petrović 2019b: 1032–1033.

појављују испред речи *небо* (נַחֲשָׁל) и *земља* (אֶרֶץ). Тумачење ова два идеограма добија нарочито на значају ако се има у виду да се они у читавом старозаветном тексту јављају чак на 9590 места(!)¹⁰, због чега нам се намеће управо питање њиховог тајанственог смисла. Као и сваки други смисао старозаветних истина, и смисао ових идеограма био би незамислив без новозаветног Узора, односно, Архетипа, зато што Свето писмо Новог завета лако открива христолошки смисао овог идеограмског пара. Наиме, сам Господ именује себе рекавши: „ја сам *алфа* и *омега*, *први* и *последњи*, *почетак* и *свршетак*” („ἐγὼ τὸ ἄλφα καὶ τὸ ὦ ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος”, Откр 22: 13; види и 1: 8). Логос Божји открива апостолу Јовану заправо идентично богоименовање, тако да Јован преноси грчким језиком поруку коју би у идеограмском облику **א** (*алеф-шав*) пренео и Јеврејима када би се обраћао њима њиховим, јеврејским језиком¹¹.

Идеограми **א** (*алеф-шав*) указују и на друге христолошке аспекте библијског богословља. Широм старозаветног текста они показују заправо христолошко порекло старозаветног богословља које је с једне стране небеско, а с друге, земаљско. Здружени са речима *небо* и *земља*, они указују на *синовску сродност* читаве творевине, тако да Господ који је скривен иза идеограма **א** (*алеф-шав*) долази у свет показујући да је управо Он Творац света. Притом, Он не долази од „овога света” већ *одозго*, да би кроз творевину позвао човека на домостројно сродство са Богом. У Христу су божански лако сједињени *наднебеско* и *земаљско*, *видљиво* и *невидљиво*, или боље, видљиви човеков свет и Невидљиви Бог. Ово је један од разлога због кога идеограми **א** (*алеф-шав*) стоје и поред речи *небо*, а са придодатим идеограмом **ו** (*вав*), и поред речи *земља*. У овом случају идеограм **ו** (*вав*) као везник и сведочи о свези неба и земље, будући да сједињује први и други идеограмски пар **א** (*алеф-шав*), показујући на тај начин да је Један и Исти Онај Који дејствује стварање неба и земље. Идеограми **א** (*алеф-шав*) у контексту стварања неба и земље указују на вишњу сродност твари са Творцем. Ова сродност нарочито је посведочена светлосним изласком Господа из *срца земље* (уп. Мт 12: 40), чиме Он Сам показује због чега је створен свет.

Веома интересантно мишљење износи библијски истраживач Сандфорд који у идеограму **ו** (*вав*) не види уопште везник *и*, већ оригинални древни пиктографски знак који указује на одговарајуће сједињење, будући да овај идеограм по себи има значење *клин*, али и *кука*. Санфорд заправо жели рећи да Мојсије није имао намеру да користи везник *и* попут начина на који ми користимо исти везник у вербалним или литерарним „набрајањима”, него да укаже на повезивање унутрашњих значења појединих пиктограма или њихових међусобних збирова. По мишљењу Санфорда, идеограм **ו** (*вав*) указује на неког, или на неке субјекте, тако да не представља везник, већ и ствар одређеног субјекта. Његово најстарије значење било је *премостити*, *повезати*¹². Можда бисмо у прилог овој занимљивој тврдњи могли додати и запажање које се односи на веома мали број речи старојеврејског језика које уопште и започињу овим идеограмом. Ако се притом из тог малог броја изузму одговарајућа јеврејска и персијска имена, тада остају само речи: *кривица*, *клин* (*удница*) и *детше*¹³.

10 Уп. MATIS, 2014, XIX. Од овог броја 2251 пут овом идеограмском пару припаја се и идеограм **ו** (*вав*), док се 7339 пута идеограми (**א**) налазе без других припојених идеограма.

11 Уп. Petrović 2019: 1034–1036.

12 Види код Sandford 2015.

13 У питању је укупно 10 речи (!?) од којих само три имају значења мимо именована. Види класични јеврејски и халдејски речник код Strong 1890: 34.

а) О Божјем имену

Богоименовања у Старом и Новом завету нису просто мислене конструкције већ изрази за богодејства без којих не би било божанских именована. Због тога велики богословски значај ваља придати библијским богоименовањима. Тако, на пример, Мојсије говори Богу: „када дођем синовима Израилевим и кажем им: Бог ваших отаца шаље ме к вама, а они ми кажу, које је његово име? Шта ћу им рећи?” Бог одговара Мојсију, „ја сам који јесам (יהוה אשך אהיה, *exje ašer exje*)”. Уз то Бог говори Мојсију: „тако ћеш рећи синовима Израилевим: *Ја Сам* (אהיה, *exje*) ме је послао (к) вама. И још рече Бог (אלהים, *Елохим*) Мојсију: тако ћеш рећи синовима Израилевим, *Госпог* (יהוה) *Бог* (אלהי) отаца ваших, Бог Авраама, Бог, Исаака, и Бог Јакова ме је послао к вама. *То је моје име вечно*, и то је мој спомен у сва покољења” (Изл 3: 13). Питање које нам се намеће на овом месту, гласи: по чему би тајанствено име ЈХВХ означавало богодејство? Ако ово богоименовање постоји мимо конкретног богодејства, због чега је било забрањено користити га свакодневно?

Свако име Божје говори о одређеном богодејству. Ово *неименовано име* преведено је у преводу Септуагинте са Κύριος, а на српском са *Госпог*. Међутим, јеврејски превод имена *Госпог* гласио би אדני (Адонај), као, на пример, у Псалму (8: 1) или у Поновљеним законима (10: 17), а не Јахве, или Јехова! Уместо речи која није име Јахве, нити Јехова, Јевреји говоре אשך (хашем), што значи *име*, док се мисли на ово неизговорано божанско име. Могућност за конкретно богодејство које стоји иза јеврејског Тетраграматона (יהוה, *југ хе вав хе*) можемо наћи у истраживању унутрашњег значења овог идеограмског збира. Наиме, идеограме ך (југ) ך ((хе) ך (вав) ך (хе), чине четири, односно три идеограма, ך (југ), ך (вав), и идеограм ך (хе) који се понавља, и који има значење *ошкривења*, због чега указује и на *пажњу*. Међутим, да би нешто изазвало (нашу) нарочиту *пажњу*, то „нешто” морамо спазити као својеврсно откривење, и то што *пажњом* спознамо мора имати јасан богодејствени знак као основ одговарајућег литерарног симбола. Оно што у нашем Тетраграматону или божанском имену (אשך, *хашем*) најпре треба да привуче нашу *пажњу* јесте идеограм ך (југ), који је у свом пиктографском облику био представљен *руком*, док идеограм ך (вав), како вех рекомсо, има значење *клин*, али и *кука*¹⁴. У *контексту* *Господњег домостроја спасења* *препознајемо конкретно богодејство које стоји иза богоименовања* ך (југ) ך (хе) ך (вав) ך (хе), а оно јесте преславна голготска жртва нашег Господа, која је још једно у спаситељном низу богодејстава Његове свештене Земаљске Литургије. Његово име би језиком Његовог домостроја спасења значило обраћање нарочите *пажње* на идеограме ך (југ) и ך (вав), односно на *клинове* и *руке* у Његовој Крсној Жртви како би се, када приспе време, препознало *оно* о чему су писали пророци. Другим речима, његово Крсно богодејство скривено иза старозаветног Тетраграматона сада призива ово посвудашње старозаветно Име попут страховитог сотириолошког упозорења које би гласило: „Руку Спази, Клин Спази” (!), односно, „Пази на Руку, Пази на Клин”! Слободни смо на овом месту приписати Богу речи Његовом изабраном народу како бисмо боље показали смисао старозаветног Тетраграматона. Бог као да говори преко својих пророка поруку:

„Послаћу међу вас Сина Мог Љубљеног Јединородног, који је са мном пре свих векова. Он ће доћи у обличју слуге и неће на очи бити ништа чега ради бисте га пожелели. Али, не дајте да вас преваре. Када Он дође будите опрезни и спремни! У

14 Уп. Strong 1890: 34.

Псалмима ћете наћи много знакова који ће се на Њему обистинити. Он ће чинити велика чудеса. Напослетку предаће га и Он ће много пострадавати. Убиће га на дрвету са разбојницима! Дао сам вам и знак да ће копље пробости ребра Његова. Пазите, дакле, добро, и ако до тада већ нисте увидели да је Он Син Мој Љубљени, спазите знак $\text{ⲓ} \text{ⲛ} \text{ⲛ}$, спазите Његове *руке* прободене *клиновима!*” Зар на овај смисао не указује и пример апостола Томе који старозаветну тајну Тетраграматона жели ишчитати са Тела Господњег? Он наиме говори: „док не видим на рукама његовим место (τὸϋον) од *клинова* и не ставим прст свој на место клинова, и не ставим руку своју у ребра његова, нећу веровати” (Јн 20: 25), да би му Господ Сам рекао: „принеси прст свој овде и *сјази руке моје*, и принеси руку своју и стави у ребра моја, и не буди неверан него веран” (Јн 20: 27). Апостол Тома сагледава овога пута дубоку васкршњу тајну богодејства Онога који рече Мојсију за Себе: „ ⲓ (јуд) ⲛ (хе) ⲓ (вав) ⲛ (хе) је моје име...” (Изл. 3, 13), дакле богодејствено име којим је крсно уисторизовано спасење човека од греха и смрти!

Међутим, у чему лежи разлог тајанствености смисла старозаветног богоимена ⲓ (јуд) ⲛ ((хе) ⲓ (вав) ⲛ (хе)? Ако сме да се користи и призива неко од других богоименовања одакле тада вео тајанствености око овог имена? Сматрамо да је тајанствени старозаветни Тетраграматон указивао на тада још неостварено историјско богодејство. Једино на основу одговарајућег богодејства може бити богоименовања. Другим речима, тајанственост идеограмског збира ⲓ (јуд) ⲛ (хе) ⲓ (вав) ⲛ (хе) односила се на именовање Божје којим он именује једно од својих *будућих богодејстава*, а кога данас називамо Крсном Жртвом. Не треба заборавити да Бог *Самог Себе* именује овим Тетраграматоним ⲓⲛⲓⲛ (уп. Из 3: 13). Али, када је дошла *џуноћа времена* да се обистини од пророка богонајављено богодејство, и када се са Сином Божјим догодило све оно на Голготи што се нас ради до тада требало збити (Његово Распеће, Смрт и Погребење), најпре је требало да се фарисеји и књижевници сете значења Тајанственог идеограмског збира, будући да је њихова наука била у наводном изучавању Писма. Насупрот њима, свети оци су научени од Духа Светога у старозаветним богодејствима и јављању тзв. Јахвеа (Јехове) Мојсију препознали заправо *Личности Сина и Лођоса Божјег*, а не Бога Оца (уп. Перић 2015: 29). Старозаветне и Новозаветне тајне Духом светим разоткривају се не само до данас, већ до свршетка света. Тиме се заувек потврђује најстарије памћење човека о томе да се Бог може именовати само на основу Његових живо(то)носних историјских прогреса. Не постоји истинско богоименовање без конкретних божанских похођења која на неки начин сама остављају свој историјски траг у облику богослужбено-символичних дејстава кроз наша, али и божанска богоименовања. Божанска имена су симболи препознавања Бога и људи, због чега божанствени Дионисије Ареопагит говори о немогућности да се без богоначалних симбола уздигнемо до божанских стварности (уп. Διονύσιος, PG 3, 376C). Отуда призивање божанских имена јесте еклисиолошка стварност као најважнији човеков посао на земљи, или боље, његов једини истинити смисао доласка на свет.

Закључно питање: да ли је Месија богоименити или човекоименити појам?

Преостаје нам да још једним богословским сведочанством укажемо на запањујућу распрострањеност *месијанске христологије* у Старом завету. Дубљим увидом у библијску синтаксу запажа се да је заједница Оца, Сина и Духа Светог тајанствено приказана (или откривена) и на нивоу библијских речи у њиховим

идеограмским збировима. Међутим, у старозаветним пророштвима стоји записано све што ће се са Месијом збити када дође у обличју слуге. Да бисмо стекли јасан увид у библијску извесност о божанској природи Месије који страда обраћамо нашу пажњу на још једно загонетно име у Старом завету, име које је у пуноћи времена месијанског богодејства потпуно промакло запажању књижевника и фарисеја. Ради се о богоименовању Личности Месије.

Арханђел Гаврил објављује ово чудесно име Марији у догађају Благовести, и то име је Исус. На старојеврејском језику ово име гласи יְשׁוּעַ (Јешуа) и има значење *спасење*, али и *Спасиштељ*! Стари Завет је бременит и овим именом; именованье יְשׁוּעַ (Јешуа) налази се на много библијских места. С друге стране, тајанствено име у старозаветном тексту чини и сам назив *Месија*; ово име долази од јеврејског מָשִׁיחַ (*мешиах*), што значи *Помазаник*. У Исаијином пророштву, али и не само код Исаије, срећемо оба имена као *скривене бисере или знамења* библијског текста. Тако, на пример, у 10. стиху 53. главе Исаијиног пророштва, а у речима יְאִרִיק יָמִים (*јаарик јамим*) које имају значење „продужиће дане његове”, почевши од другог идеограма י (jyg) у речи יְאִרִיק (*јаарик*) сваки 20. идеограм који се броји правцем с лева на десно (дакле, уназад у односу на јеврејски начин писања који је с десна у лево), све до идеограма י (jyg) у 6. речи 8. стиха, тачније у речи מִי (*ми*), открива се идеограмски збир који твори значење: יְשׁוּעַ שְׁמִי, (*Јешуа шми*), односно „Јешуа (Исус) је моје име”! Другачијим бројањем, овога пута с десна у лево, од 6. стиха Псалма 22. (почињућег речима, „Ја сам црв, а не човек”), од идеограма א (*ајин*) у 3. речи 8. стиха (יִלְגַּו, *јалигу*), открива у одговарајућем збиру име „Исус” (יְשׁוּעַ, Јешуа). Такође, од идеограма י (jyg) у речи אֶן (*ен*) у 12. стиху, бројећи с лева на десно, сваки 45. идеограм закључно са идеограмом ח (*хет*) у четвртој по реду речи 1. стиха (חֲשִׁיחַ, *хашихар*), открива се идеограмски збир מָשִׁיחַ יְשׁוּעַ (*Јешуа Мешиах*) са значењем „Спаситељ Помазаник”! Слободни смо закључити да на овај начин Сам Бог именује Себе давно пре богодејства своје Земаљске Литургије. Он је будући Спаситељ Помазаник! Када би Он био само човек, не би могао себе назвати Спаситељем у време пророка Исаије, јер стоји, како рекосмо: „Исус је моје име (יְשׁוּעַ שְׁמִי, *Јешуа шми*)”! На тај начин, једино у Личности Сина Божјег, Господа Исуса Христа можемо разумети праву, христолошку поруку пророка Исаије који пре Јована Богослова пророкује: „Ја сам *први и последњи, зовори Господ*” (Ис 44: 6). Господ заправо и нема људско име, већ носи Име Његовог *домостроја спасења помазањем Духа Светиога*, Име Које је *изнад сваког имена* (уп. Филип 2:9), јер које Име под небом може човека и свет *спасити и помазати бесмртношћу* осим Имена *Помазаника Спасиштеља*?! То значи да је Син Божји у Месији не само א (*алеф*) и ח (*шав*), односно, Први и Последњи, већ и Обзнајени, између осталог и временским значењима тајанственог старозаветног Тетраграматона (יהוה) као Онај „Који Јесте (יה, *хова*), Који Беше (יה, *хаја*) и Који Долази (יה, *јехје*)” (Откр 1: 8), тако да је идеограмским збиром י (jyg) ח ((*хе*) ו (*вав*) ח (*хе*) именован Онај који је Властитељ сваког времена спасења!

Из свега предреченог можемо закључити да христолошка значења старозаветног богословља чији се смисао открива у новозаветним богодејствима и богоименовањима, људски ум не може просто „успут” да измисли. Она морају бити откривена без примеса онога што бисмо могли назвати „историјски *могућа* значења”. То значи да конкретна историјска богодејства, попут страдања на Крсту и Васкрсење јесу основ наших богослужбено-символичних богоименовања. Божанска имена су управо због богодејствених стварности чврста попут *камена* на

коме Сам Бог гради у нама Себе, односно, наше будуће вечно постојање. Наше призивање јесте у томе да боґодејства признамо и призивамо, односно препознамо и пустимо да нас прожму како бисмо већ од сада живели у њима по својој пријемчивости, или, пак, да их порекнемо и у Дан Суда једном за свагда осетимо на себи страхоту Господњих пророчких речи, „који падне на тај камен разбиће се, а на кога он падне, сатрће га” (Лк 20: 18)!

У том смислу, важност нашег закључног питања излази у први план само ако о Месији говоримо из етиолошке перспективе постојања човека и света. У том смислу препознавање божанске Личности Бога у Месији, Личности кроз коју је остварено пост(о)јање света описано у књизи Постања, значајно је за нас управо са етиолошке, тајноводствене, а не са критичко-историјске тачке гледишта која је као по правилу идеолошки пристрасна, или пак по својој моћи недостатна. Тако есхатолошко-историјска тајноводствена етиологија подразумева наратив за који можемо рећи да нуди *прошли историјски разлог садашње реалности* (уп. Coats 1983: 10) али и разоткривање неисказаних догађаја прошлости кроз *боґопророкећа*, односно, *будућа божанска открићења*. Утолико се приступ садашњој реалности мора изменити из садашње перспективе „објективне датости” постојања, у истинску, боґодејствену реалност постојања, и пратити наследујућа боґодејства, не по „географским”, већ њиховим *узрочним местима* пројављиваним кроз еклисиолошки, односно, јерархијски начин постојања човека и света (уп. Петровић 2019: 107–111).

ИЗВОРИ

- ~ybwtkw ~yaybn hrwt, Hebrew Old Testament, 1966: Norman Hanry Snaith, The British and Foreign Bible Society, London, UK.
- Septuaginta: id est Vetus Testamentum Graece iuxta LXX interpretes, 1935: Alfred Rahlfs, Stuttgart, Privil. Wurt. Bibelanstalt.
- Псалтир (са девет библијских песама), 2012: превод црквено грчког и словенског Псалтира, Епископ Атанасије, умир. Херцеговачки, 2. дорађивано издање, Братство св. Симеона Мироточивога, Требиње-Врњци.
- Псалтир (јеврејско-српски), 2003: превео Предраг Самарцић, изд. Хришћанска мисао (Библиотека Свечаник), Београд.
- Διονύσιος Ἀρεοπαγίτης, Περί τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας, PG [= Migne, J. P., Ἑλληνικὴ Πατρολογία -Patrologia Graeca-PG, Paris, 1857. Reprint Ἀθήναι, 1987], 3.
- Διονύσιος Ἀρεοπαγίτης, Περί θεῶν ὀνομάτων, PG 3.

ЛИТЕРАТУРА

- Benner 2005: J. A. Benner, *Ancient Hebrew Lexicon of the Bible (Hebrew Letters, Words and Roots Defined Within Their Ancient Cultural Context)*, Virtualbookworm.com Publishing Inc. College Station, TX, USA.
- Coats 1983: G. W. Coats, *Genesis, with an Introduction to Narrative Literature* (FOTL 1; Eerdmans, Grand Rapids, Michigan, USA).
- Hays 2015: R. B. Hays, *Reading Backwards: Figural Christology and the Fourfold Gospel Witness*, SPCK Publishing, London.

- Katz 2004: S. B. Katz, *Alphabeth as Ethics: A Rhetorical Basis for Moral Reality in Hebrew Letters*, *Rhetorical Democracy, Discursive Practices of Civic Engagement*, ed. Gerard A. Hauser, Amy Grim, Lawrence Erlbaum Inc., Mahwah, NJ, USA.
- Levenson 1993: J. D. Levenson, *The Hebrew Bible, the Old Testament, and Historical Criticism: Jews and Christians in Biblical Studies*, Westminster/John Knox Press, Louisville, Kentucky, USA.
- Sanford 2014: William H. Sanford, *MATIS (Mesaianic Aleph Tav Interlinear Scriptures)*. Vol. 1, *Torah (with Strong's Numbering and Hebrew Dictionary)*, Compiled by William H. Sanford, CCB Publishing, British Columbia.
- Перић 2015: Д. Перић, *Бољочовек Христос почетиак и крајњи циљ Библијске антропологије*, Теме хришћанске антропологије, књига I, ПБФ, Београд, 23–39.
- Петровић 2019а: П. Петровић, *Привржености светиа Узроку постојања (Етиолошки аспекти црквеног предања божанственог Дионисија Ареопагита)*, Досије студио, Београд.
- Petrović 2019b: P. Petrović, *The Christological Aspects of Hebrew Ideograms*, *Bogoslovni vestnik*, 79, 4, Glasilo Teološke fakultete Univerze v Ljubljani, Ljubljana, 1027–1038.
- Wenham 1987: G. J. Wenham, *Genesis 1–15, Word Biblical Commentary*, Word Books, Waco, TX USA.

РЕЧНИЦИ

A Concise Dictionary of the Words in Hebrew Bible; with their Renderings in the Authorized English Version, 1890: James Strong, S.T.D., LLD, Abingdon Press, Nashville-New York, USA.

THEURGICAL TESTIMONIES OF BIBLE IDEOGRAMS

Summary

The Judeo-Christian approach to ancient Jewish ideograms is based on the ecclesiological nature and character of the coming of the Messiah, that is, the Saviour of the world. This coming of the divine Messiah was witnessed through multifaceted perceptions of the biblical text. The Jewish ideograms to which the ancient Bible corpus was written represent the oldest and most authentic memory of man's divine origin, that is, of an indigenous kinship. Hence, in both the Old and New Testaments, God is called God the Father, just as people are called gods. This Higher Kinship is also strengthened or shaped, unless someone finds it a difficult word, in a literary form, giving through their elects the appropriate literary symbolic paradigms of the true way of being in both the Old and New Testaments of the Kingdom of Heaven. The divine actions of the Father and of the Son and of the Holy Spirit have their clearly recognizable horizons in the properly divinely befitting Jewish ideograms. The study of the Hebrew biblical text should be taken most seriously, so that we do not remain confined to the visible words of the scripture, such as the sensory knowledge of earthly things, without seeing the Heavens hiding behind the appearing side of its ideographic forms. The importance of the biblical text for the awareness of the ecclesiological nature of not only the biblical text, but of the created world in general, is immeasurable.

Keywords: Old Testament, Ancient Hebrew language, ideograms, mystagog, Word of God, God (Father), Holy Spirit, Christology, Ecclesiology

Predrag Z. Petrović

